

**Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський національний технічний університет
Кафедра економіки та підприємництва**

ЕКОНОМІКА БУДІВНИЦТВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до опрацювання змістовних модулів, самостійної та контрольної
роботи практичних занять спеціальності 192 *Будівництво та
цивільна інженерія* всіх форм навчання**

Кропивницький - 2020 рік

Затверджено на засіданні кафедри економіки та підприємництва
факультету економіки та менеджменту
Центральноукраїнського національного університету
(протокол № 2 від 1.09.2020 р.)

Рецензент:

Сибірцев В. З., д. е. н., професор та завідувач кафедри фінансів
Центральноукраїнського національного технічного університету

;

Укладач:

Харченко І.В., к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни
«Економіка будівництва» для студентів спеціальності 192 Будівництво та цивільна інженерія всіх форм
навчання / укл. І. В. Харченко. - Кропивницький, 2020. - 41 с.

У методичних рекомендаціях визначено тематику та зміст практичних
занять, надано рекомендації щодо підготовки до практичних занять, наведено
питання для обговорення, перелік рекомендованої літератури.

Для студентів спеціальності 192 Будівництво та цивільна
інженерія

УДК 336
ББК 65 © Харченко І.В., 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.АКТИВИ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	5
ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ ЕКОНОМІКА БУДІВНИЦТВА, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ. ПІДПРИЄМСТВА, ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ, ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА.....	5
ТЕМА 2. ОСНОВНІ ВИРОБНИЧІ ФОНДИ . ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ОВФ ТА ЇХ РОЛЬ У ВИРОБНИЧОМУ ПРОЦЕСІ.	8
ТЕМА 3. ОБОРОТНІ ЗАСОБИ БУДІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	11
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОДУКТИВНІСТЬ, МОТИВАЦІЯ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ У БУДІВНИЦТВІ.....	14
ТЕМА 4 ПРОДУКТИВНІСТЬ, МОТИВАЦІЯ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ У БУДІВНИЦТВІ.....	14
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. СОБІВАРТІСТЬ ТА ЦІНА БМР. СИСТЕМА ЦІНОУТВОРЕННЯ У БУДІВНИЦТВІ.....	19
ТЕМА 5. СОБІВАРТІСТЬ ТА ЦІНА БМР. СИСТЕМА ЦІНОУТВОРЕННЯ У БУДІВНИЦТВІ.....	19
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ БМО.	23
ТЕМА 6. ПРИБУТОК І РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ БМО.....	23
ТЕМА 7. ФІНАНСУВАННЯ І КРЕДИТУВАННЯ У БУДІВНИЦТВІ.....	26
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ПЕРСОНАЛ У БУДІВНИЦТВІ.....	29
ТЕМА 8. ПЕРСОНАЛ У БУДІВНИЦТВІ.....	29
ТЕМА 9. АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БМО.....	32
ТЕМА 10. ОПОДАТКУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	35
ТЕМА 11. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ У БУДІВНИЦТВІ.....	38
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ...	40
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	41

ВСТУП

Методичні матеріали розроблено для підготовки студентів спеціальності 192 Будівництво та цивільна інженерія, які вивчають дисципліну «Економіка будівництва», до практичних занять.

Метою методичних вказівок є надання студентам практичної допомоги в теоретичному опануванні дисципліни; формування навичок застосування набутих знань в майбутній професійній діяльності; мотивація щодо вивчення дисципліни та як наслідок підвищення активності на практичних заняттях.

Основною метою практичних занять є засвоєння та закріплення важливих теоретичних понять дисципліни. Студентам необхідно проявити теоретичні знання та уміння їх використовувати на практиці.

Практичні заняття здебільшого можуть відбуватися як звичайний семінар, на якому можливі досить вільні доповнення, уточнення та розвиток основних положень лекції, що має характер огляду досить великого за хронологією та різноманітністю матеріалу. Студенти за власним бажанням можуть демонструвати поглиблені знання з дисципліни у вигляді доповіді або усного повідомлення. Вивчаючи теоретичний матеріал доцільно звертати увагу на можливість його практичного використання як в професійній діяльності так і у повсякденному житті. При підготовці відповіді на питання, що виносяться на розгляд на практичному занятті, студентам потрібно самостійно наводити приклади, які відбивають зміст теоретичних понять. На практичних заняттях можливе не тільки усне обговорення, а й письмові відповіді на окремі питання, вирішення ситуаційних задач та тестовий контроль набутих знань.

Методичні рекомендації містять план заняття, дискусійні питання для обговорення, рекомендації щодо підготовки до практичних занять, зміст індивідуальних практичних завдань та рекомендації щодо їх самостійного виконання.

Змістовний модуль 1.Активи будівельного підприємства

Тема 1. Предмет дисципліни економіка будівництва, її особливості.

Підприємство, правові основи функціонування, та їх характеристика

ПЛАН

- 1. Предмет дисципліни.**
- 2. Поняття, цілі і напрямки діяльності підприємства.**
- 3. Правові основи функціонування підприємства.**
- 4. Класифікація та структура підприємств.**
- 5. Добровільні та інституціональні об'єднання підприємств.**
- 6. Особливості будівництва як галузі.**

***Мета заняття** Ознайомлення з предметом дисципліни. поняттям, цілями і напрямками діяльності підприємства, правовими основами функціонування підприємства, класифікацією та структурою підприємств, видами об'єднання підприємств, та особливостями будівництва як галузі..*

***Основні терміни:** Економіка підприємства, підприємство, мета, місія, цілі, правові основи функціонування, господарський кодекс, класифікація та структура підприємств, асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, синдикати, трести, холдинги, фінансові групи, особливості будівництва як галузі. будівельна організація, капітальне будівництво, матеріальне виробництво, будівельний процес, будівельна продукція, договірні відносини, кошторисне нормування, інвестор, замовник, підрядник, субпідрядник.*

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

На першому занятті треба усвідомити значення терміну економіка – тобто сфери , що є головною цариною діяльності людей, що забезпечує суспільство життєво необхідними матеріальними благами, Водночас треба зрозуміти, що мають на увазі під терміном - «економіка» широко користуються на позначення сукупності окремих економічних наук, які дозволяють оптимізувати цю діяльність, тобто отримати максимальні результати при мінімумі зусиль. Економіка підприємства як конкретна галузь економічної науки й навчальна дисципліна базується на пізнанні та свідомому

використанні економічних законів і закономірностей функціонування та розвитку суспільного виробництва

Усвідомлюючи, що є «економіка», треба перш за все зрозуміти, що таке економіка підприємства - конкретна галузь економічної науки й навчальна дисципліна, що базується на пізнанні та свідомому використанні економічних законів і закономірностей функціонування та розвитку суспільного виробництва. Саме виявлення конкретних форм прояву цих законів і закономірностей у господарській діяльності підприємства правомірно вважається **загальним предметом** дисципліни. Тобто, **предмет** «економіка підприємства» включає вивчення: теорії та практики господарювання на рівні підприємства; конкретних форм і методів господарювання, принципів формування й використання виробничого потенціалу; взаємодії всіх видів ресурсів; організації та ефективності господарсько-комерційної діяльності підприємства.

Розглядаючи сенс роботи підприємства, треба усвідомити, що таке місія підприємства – те, чим підприємство буде займатись підприємство для задоволення потреб людей і отримуючи дохід від своєї роботи. Так, місія будівельного підприємства –задовольняти потреби людей і організацій у будовах і спорудах різного призначення –житлових, виробничих і т ін. також дуже важливим є бачення – ким і чим підприємство бачить себе в майбутньому – лідером з максимальною часткою ринку в конкурентній боротьбі, середняком чи просто утриматись в галузі. Треба зрозуміти, що є бізнес моделлю підприємства –тобто яким чином підприємство отримує грошові кошти чи інший корисний результат від своєї роботи. Найчастіше це отримання коштів від продажу товарів і послуг, але буває і інакше. Треба згадати про стратегію загальну –ми хочемо збільшувати число своїх клієнтів, або навпаки, або міксувати свої дії залежно від ситуації; загальноконкурентну – завдяки чому підприємство перемаже своїх конкурентів – якій якості, ціні продукції порівняно з конкурентами, які додаткові послуги пропонуватимуть споживачам.

Студенти повинні знати, що підприємство працює на підставі законів України, і перш за все Господарського кодексу, які інші юридичні документи і

договори необхідно укласти власнику і адміністрації з державою і трудовим колективом і що це означає.

Необхідно зрозуміти, яку форму власності може мати підприємство – державну, комунальну, приватну. Найбільш важливою є класифікація підприємств (фірм) за правовим статусом і формою господарювання: одноосібне підприємство, кооперативи, орендні підприємства.

Треба звернути увагу на господарські товариства є об'єднаннями підприємців, поділяються на: повні, з обмеженою відповідальністю, командитні та акціонерні: повне товариство (товариство з повною відповідальністю) товариство з обмеженою відповідальністю, командитне, публічне та приватне акціонерне товариство і т.ін.

Треба розібратись, яку структуру може мати підприємство Під структурою будь-якого підприємства розуміють його внутрішній устрій, який характеризує склад підрозділів і систему зв'язків, підпорядкованості та взаємодії між ними. Залежно від підрозділу, діяльність якого покладено в основу виробничої структури, розрізняють цехову, безцехову, корпусну та комбінатську виробничі структури

Дуже важливий момент – це різні інституціональні об'єднання підприємств - асоціації корпорації консорціуми концерни, картелі, синдикати, трести, холдинги, фінансові групи, одноосібне підприємство одноосібне підприємство кооперативи) орендні.

Нарешті, треба зрозуміти особливості будівельної галузі – хто такий замовник, підрядник, субпідрядник, постачальники - та важливі особливості роботи БМО – тривалий час виконання замовлень, нерухомість об'єктів і ін.

Питання для обговорення:

1. В чому проявляється економічна свобода будівельної організації за приватною формою власності?
2. Як пов'язані місія, бачення та бізнес модель?
3. В якій мірі внутрішнє та зовнішнє економічним середовищем впливає на діяльність будівельної організації?

4. В чому особливості роботи повних, товариств з обмеженою відповідальністю, командитних, приватних, публічних акціонерних товариств?
5. Як фінансуються замовлення у будівництві?
6. Наскільки сильно будівництво як галузь відрізняється від промисловості?
7. Наскільки сильно специфіка будівництва впливає на його бізнес-процеси?

Тема 2. Основні виробничі фонди . Економічна суть ОВФ та їх роль у виробничому процесі.

План

1. Виробничі фонди підприємства.
2. Класифікація і структура основних фондів.
3. Оцінка основних фондів.
4. Спрацювання, амортизація.
5. Показники ефективності використання основних фондів.

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань про основні виробничі засоби будівельної організації, способи їх формування та використання, врахуванням фізичного і морального зносу, різних видів вартісної оцінки, розрахунку амортизації за різними схемами, визначення оцінки ефективності використання основних фондів.

Основні терміни: основні засоби, амортизація, балансова, первісна, відновна та залишкова вартість, фізичний і моральний знос, активна та пасивна частина основних засобів, амортизація та її схеми, реновація, ефективність використання ОВФ.

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

Розпочати підготовку до практичного заняття необхідно з розгляду виробничих процесів і розуміння понять: засобів виробництва, засобів праці, предметів праці, де засоби праці представляють собою основні засоби виробництва, які в натуральній і вартісній своїй формі неодноразово (більше

одного року) беруть участь у виробничому процесі та використання яких, як очікується, призведе до майбутніх економічних вигід.

Розкриття ролі основних фондів у будівництві необхідно розпочати зі структурного складу (виробничі, невиробничі) та економічного змісту виробничо-технічного їх призначення і часу відтворення, де основні засоби будівництва характеризуються великим різноманіттям і неоднаковою роллю у створенні будівельної продукції, що впливає на формування виробничої їх структури як певне співвідношення різних груп основних засобів до загальної вартості основних засобів які знаходяться на балансі будівельної організації.

З погляду участі окремих складових у виробничому процесі і впливу їх на предмети праці, необхідно відзначити, що основні фонди мають поділ на дві частини: активна (включає робочі та силові машини і обладнання, транспортні засоби, інструмент та інвентар) і пасивна (будови підсобних і допоміжних виробництв, будови контори, складів, лабораторій, естакади, шляхи). Особливістю структури основних виробничих засобів у будівництві значна питома вага активної частини в порівнянні з пасивною.

Дуже важливе значення для розуміння матеріалу теми є визначення оцінки видів вартісної оцінки – балансової, первісної, відновної та залишкової вартості основних засобів, яка дозволяє визначити реальну їх вартість з урахуванням фактору часу, змінних умов техніко-технологічного рівня та продуктивності праці в галузях –виробниках ОВФ. Це надає можливість отримати порівняльні дані для характеристики обсягів, структури і складу основних засобів з метою більш точного виявлення ефективності їх використання в ході виконання БМР. Велике значення має правильний вибір схеми розрахунку амортизаційних відрахувань будівельної організації з його деталізацією за групами і підгрупами наявних основних засобів які використовують в будівельно-монтажних роботах та обслуговуванні будівництва.

Важливим аспектом у вивченні теми є визначення фізичного та морального зносу основних засобів будівельної організації, де фізичний знос являє собою сукупність впливу на основні засоби природно-кліматичних (атмосферні явища) і технічних (експлуатаційні навантаження) умов, а моральний знос проявляється

в тому, що ще придатні за своїм матеріальним (фізичним) станом основні засоби стають економічно неефективними у своїй експлуатації в порівнянні з новими, більш ефективними основними засобами того ж призначення. При цьому економічно доцільним терміном служби, що враховує (поряд з експлуатаційними витратами) ступінь техніко-економічних переваг нових, новостворених зразків будівельної техніки, прийнято вважати той термін, при якому питомі приведені витрати на одиницю виробленої продукції (будівельно-монтажні роботи) будуть мінімальними.

Значну увагу треба приділити засвоєнню понять балансова, первісна, відновна та залишкова вартість та методиці їх розрахунку.

Вивчаючи питання ефективності використання основних засобів, необхідно підкреслити, що рівень ефективності використання основних виробничих засобів залежить від наявності обґрунтованої системи показників, які характеризують корисну експлуатаційну віддачу основних засобів будівельної організації. До такої системи показників відносять загальні і часткові, за допомогою яких визначається ефективність використання основних засобів задіяних в будівельно-монтажних роботах.

В якості резервів підвищення ефективності використання основних засобів в будівництві, необхідно зазначити наступні:

- 1.Збільшення часу роботи машин, механізмів та устаткування.
- 2.Підвищення коефіцієнта змінності роботи виробничих потужностей за рахунок ліквідації внутрішньо-змінних простоїв.
- 3.Скорочення часу перебування в ремонті.
- 4.Збільшення напруження машин на відмову
- 5.Створення комплектів машин, що забезпечують комплексну механізацію виробничого процесу.
- 6.Оптимальне розміщення машин по будівельних ділянках.
- 7.Наукова організація праці.
- 8.Своєчасна заміна морально й фізично застарілої техніки новою із високими техніко-економічними характеристиками.
- 9.Модернізація машин, механізмів та устаткування.

10. Використання прогресивних технологічних схем і режимів.

11. Удосконалення організації виробництва й праці, підвищення кваліфікації робітників які зайняті обслуговуванням машин і механізмів.

Питання для обговорення:

1. Види вартісної оцінки ОВФ. Особливості їх використання .
2. В яких випадках необхідна переоцінка основних засобів у виробничій діяльності будівельної організації?
3. Схеми амортизації ОВФ та особливості розрахунку амортизаційних відрахувань.
4. Яка мета проведення поточного та капітального ремонту основних засобів будівельної організації?
5. Показники ефективності використання ОВФ.
6. Які види лізингу використовуються в діяльності будівельної організації? В чому їх особливості використання і визначення лізингових платежів ?

Тема 3. Оборотні засоби будівельної організації

План:

1. Склад і структура оборотних фондів.
2. Оборотні кошти та джерела їх формування.
3. Управління (нормування) оборотних коштів.
4. Показники оборотності (ефективності використання) оборотних коштів.

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань про оборотні засоби будівельної організації з позиції джерел їх формування та нормативного використання, а також визначення реалізаційного процесу будівельної продукції та оцінки ефективності використання оборотних засобів у будівельному процесі.

Основні терміни: оборотні засоби, елементи витрат, кругообіг та рух вартості оборотних засобів, нормоутворюючі фактори потреби оборотних засобів, виручка, валовий дохід, чистий дохід, тверда та динамічна ціна, показники оборотності оборотних засобів.

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

При вивченні даної теми необхідно з'ясувати, що оборотні засоби необхідні для утворення запасів матеріальних цінностей, покриття витрат незавершеного будівництва та інших цілей процесу господарювання, а також здійснення розрахункових відносин з контрагентами будівельної організації. Треба розуміти, що обіг (оборот) обігових (оборотних) засобів відбувається послідовно і паралельно - частина оборотних засобів, яка функціонує у сфері виробництва, являє собою оборотні фонди будівельної організації змінює свою форму і перетворюється в іншу частину, знаходиться у сфері обігу і становить фонди обігу. Разом з тим обігові засоби присутні в усіх формах одночасно. Також треба зрозуміти, що оборотні засоби - це авансована будівельною організацією в оборотні фонди і фонди обігу (за вирахуванням амортизаційних відрахувань) сукупність грошових коштів, яка опосередковує їх рух в процесі кругообігу і забезпечує безперервність процесу виробництва та обігу будівельної продукції при створенні БМО.

В процесі опанування теми, необхідно усвідомити, що оборотні засоби у виробничому процесі включають:

- незавершене виробництво будівельно-монтажних робіт - матеріальна технологічно незавершена частина будівельного виробництва без якої процес виробництва не може здійснюватися безперервно. До складу незавершеного виробництва будівельно-монтажних робіт входять незакінчені роботи із конструктивних елементів і видів будівельно-монтажних робіт, які не можуть бути включені в акти приймання виконаних робіт і оплачені замовником у відповідності з існуючими правилами розрахунків за виконані роботи. У вартісному вираженні - це накопичені матеріальні витрати: списані виробничі запаси, нарахована заробітна плата з обов'язковими на неї нарахуваннями та інші витрати які необхідні для продовження процесу будівництва.
- витрати майбутніх періодів - це певні види робіт, які мають за свою мету підготовку виробничого процесу і призначені для забезпечення безперебійного будівельного виробництва. До їх складу входять витрати на будівництво тимчасових нетитульних будівель і споруд (побутових приміщень, їдалень, буфетів і т.д.), витрати з доставки та монтажу машин на будівельних

майданчиках, випробування конструкцій і матеріалів, вибухові роботи в кар'єрах та ін. Крім того, до них відносять витрати на виконання науково-дослідних, проектних та раціоналізаторських робіт, освоєння нової техніки, орендна плата тощо. Такі витрати здійснюються в поточному році, але на собівартість будівельно-монтажних робіт будуть відноситись (списуватись) в наступних (майбутніх) звітних періодах. Особливістю цих витрат, є те, що вони здійснюються одноразово в даному звітному періоді, а списуються на собівартість будівельно-монтажних робіт по частинах, так як вони пов'язані з виробництвом не тільки поточного, але й майбутніх періодів. У цю ж групу включається і незавершене виробництво, що знаходиться на балансі будівельної організації.

Опановуючи третє питання теми, необхідно акцентувати увагу на те, що оборотні засоби перебувають у постійному русі, переходять із сфери виробництва у сферу обігу, здійснюючи при цьому повний кругообіг. Окремі елементи оборотних засобів у кожен момент часу знаходяться у всіх стадіях кругообігу: у складі виробничих запасів, незавершеного виробництва, а також в стадії обігу продукції та розрахунків за реалізовану продукцію. При цьому реалізаційний процес будівельної організації характеризується цілою низкою послідовних виробничих дій і фінансово-економічних операцій у визначенні результативності діяльності. Немаловажним тут значенням є ціноутворюючий фактор, який задає вектор всьому будівельному процесу, розпочинаючи від кошторису будівельних робіт до отримання виручки і доходу.

Розкриваючи питання підвищення ефективності використання оборотних засобів, необхідно усвідомити, що цей захід зумовлює зростання обсягів будівництва, поліпшенню якості будівельної продукції, а також оптимальному використанню виробничих запасів (матеріальних ресурсів).

Важливим заходом підвищення ефективності використання оборотних засобів, є висока якість і низька собівартість предметів праці, що застосовують у будівельному виробництві. Це зменшить кількість їх споживання в процесі будівельно-монтажних робіт і здешевить будівельну продукцію.

Серед заходів підвищення ефективності використання оборотних засобів

будівельної організації, чинне місце належить:

1. Оптимізації складу виробничих запасів і часу незавершеного будівництва.
2. Скороченню тривалості виробничого циклу за рахунок раціонального використання виробничих запасів.
3. Поліпшенню організації матеріально-технічного забезпечення.
4. Прискоренню реалізації будівельної продукції і отриманню коштів за продукцію.

Питання для обговорення:

1. Які характерні ознаки відрізняють оборотні засоби від основних?
2. Назвіть структурний склад оборотних фондів та фондів обігу.
3. Від яких чинників залежить потреба в оборотних засобах для створення виробничих запасів?
4. Яким чином встановлені контрактом строки платежів за виконані роботи впливають на структуру оборотних засобів будівельної організації?
5. Які показники характеризують ефективність використання оборотних засобів?
6. Що таке абсолютне і відносне вивільнення оборотних засобів?
7. Джерела формування оборотних засобів.

Змістовий модуль 2. Продуктивність, мотивація та оплата праці у будівництві.

Тема 4 Продуктивність, мотивація та оплата праці у будівництві.

План

1. Організація зарплатні у будівництві
2. Закон. України “Про оплату праці ”.
3. Тарифна система, її складові.
4. Форми і системи організації зарплатні у будівництві.
5. Відрядна і погодинна форми оплати праці.
6. Безтарифна система оплати праці

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань про продуктивність, мотивацію та оплату праці у будівництві. продуктивністю

праці Розуміння таких понять, як виробіток, трудомісткість показники виробітку, розрахунок пофакторним методом росту продуктивності праці, оволодіння прямими і непрямими економічними методи мотивації : Розуміння, як працюють негрошові методи мотивації. Сутність, значення та функції заробітної плати Основна та додаткова заробітна плата. Сучасна політика оплати праці Сфера державного регулювання оплати праці Форми і системи оплати праці, відрядна, погодинна, побічна, тарифна та безтарифна Доплати й надбавки до заробітної плати та організація преміювання персоналу

Основні терміни: *Виробіток, трудомісткість, показники виробітку, прямий і непрямий рахунок, пофакторний метод, прямі і непрямі економічні методи мотивації. Негрошові методи мотивації: Сутність, значення та функції заробітної плати. Основна та додаткова заробітна плата працівника. Сучасна політика оплати праці. Сфера державного регулювання оплати праці. Форми і системи оплати праці, відрядна, погодинна, побічна, тарифна та безтарифна. Необхідно зрозуміти, як побудовано систему доплат і надбавок до заробітної плати та організацію преміювання персоналу.*

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

Треба зрозуміти, що мають на увазі під продуктивністю праці як економічною категорією - ефективність трудових витрат, здатність конкретної праці створювати за одиницю часу певну кількість матеріальних благ. На що впливає підвищення продуктивності праці характеризує економію сукупної (живої, уречевленої і майбутньої) праці. Як визначається рівень продуктивності праці - виробіток та трудомісткість продукції.

Виробіток – це кількість продукції (обсягом робіт чи послуг), що виробляє один працівник за одиницю робочого часу (годину, зміну, добу, місяць, квартал, рік).

Трудомісткість – це показник обернений до продуктивності, що відображає витрати робочого часу, що витрачається на виробництво одиниці продукції (виконання роботи чи послуги). Трудові показники важливі для налагодження роботи з технічного нормування та обліку праці.

Універсальними є вартісні показники виробітку. Вони можуть застосовуватись для визначення рівня та динаміки продуктивності праці на різноманітних підприємствах

Чинники, що впливають на продуктивність праці, можна об'єднати в такі групи:

- матеріально-технічні (удосконалення техніки й технології, застосування нових видів сировини та матеріалів тощо);
- організаційні (поглиблення спеціалізації, комбінування, удосконалення системи управління, організації праці тощо);
- економічні (удосконалення методів планування, систем оплати праці, участі працівників у прибутках тощо);
- соціальні (створення належного морально-психологічного клімату, нематеріальне заохочення, поліпшення системи підготовки та перепідготовки персоналу тощо);
- природні умови та географічне розміщення підприємств (цю групу факторів виділяють та аналізують переважно на підприємствах добувних та деяких переробних галузей промисловості).

Планування продуктивності праці здійснюється методом прямого рахунку та пофакторним методом. викликане такими факторами: підвищення технічного рівня виробництва, структурні зрушення у виробництві. вдосконалення управління, організації виробництва і праці ,зміна обсягу виробництва. Сутність, значення і методи мотивації.

Система мотивації на рівні підприємства має базуватися на : наданні однакових можливостей щодо зайнятості та посадового просування за критерієм результативності праці; узгодження рівня оплати праці з її результатами та визнання особистого внеску в загальний успіх. Це передбачає справедливий розподіл доходів залежно від ступеня підвищення продуктивності праці; створення належних умов для захисту здоров'я, безпеки праці та добробуту всіх працівників; забезпечення можливостей для зростання професійної майстерності, реалізації здібностей працівників, тобто створення програм

навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації; підтримування в колективі атмосфери довіри, заінтересованості в реалізації загальної мети, можливості двосторонньої комунікації між керівниками та робітникам. До прямих економічних методів мотивації належать: відрядна та погодинна оплата праці; премії; участь у прибутках підприємства; оплата навчання; виплати за максимальне використання робочого часу (немає невиходів на роботу. До непрямих економічних методів мотивації належать: пільгове харчування; доплати за стаж; пільгове користування житлом, транспортом та ін. Негрошові методи мотивації: збагачення праці; гнучкі робочі графіки; охорона праці; просування по службі; участь у прийнятті рішень на більш високому рівні. Вивчаючи сутність, значення та функції заробітної плати, треба зрозуміти, що таке основна заробітна плата та додаткова заробітна плата. Треба ознайомитися, що означає сучасна політика оплати праці та державна політика оплати праці практично реалізується через механізм її регулювання. встановлення мінімальної заробітної платні, встановлення державних норм та гарантій щодо оплати праці (за роботу в понадурочний та нічний час, святкові та вихідні дні, за час виконання державних обов'язків тощо), встановлення умов визначення частини доходу, що спрямовується на оплату праці, встановлення міжгалузевих співвідношень в оплаті праці. встановлення умов та розмірів оплати в бюджетних установах та організаціях. регулювання величини витрат на оплату праці працівників підприємств-монополістів, встановлення рівня оподаткування доходів підприємств та працівників, Важливою темою є форми і системи оплати праці відрядна, погодинна, відрядно-преміальна, погодинно-преміальна, побічна відрядна та ін. та зрозуміти, як вони нараховуються. Обов'язковою треба добре запам'ятати, як визначається і що таке розцінка. Доплати й надбавки до заробітної плати та організація преміювання персоналу

За функціональним призначенням доплати й надбавки є самостійними елементами заробітної плати, які призначаються для компенсації або винагороди за суттєві відхилення від нормальних умов праці, котрі не враховано в тарифних ставках і посадових окладах. За цією ознакою розрізняють доплати, які: 1) не

мають обмежень щодо сфер трудової діяльності; 2) застосовуються тільки в певних (окремих) сферах прикладання праці. До першої групи зараховують доплати:

- за роботу в наднормовий час;
- особам, які не досягай вісімнадцяти років і мають скорочену тривалість робочого часу;
- робітникам, які внаслідок виробничої необхідності виконують роботи за нижчими від наданих ним тарифних розрядів;
- за час простою та в разі невиконання норм виробітку й виготовлення бракованої продукції не з вини робітника.

До доплат, що здійснюються лише в певних (окремих) сферах прикладання праці належать доплати за суміщення професій (посад), за роботу в шкідливих та особливо небезпечних умовах, за роботу у нічний час, у вихідні дні, що є робочими за графіком та ін.

Формування ефективно діючої преміальної системи для конкретного суб'єкта господарювання має розпочинатися з обґрунтування: джерел виплати премій; показників та умов преміювання; категорій персоналу, які доцільно преміювати; періодичності та порядку виплати премій. Цей організаційно-економічний процес базується на певних (загальновизнаних) принципах побудови таких систем

1. *Чітке визначення показників та умов преміювання окремих категорій персоналу.*
2. *Обов'язковий поділ показників та умов преміювання на основні й додаткові*
3. *Заборона виплати премій за невиконання основних показників та умов преміювання.*
4. *Не дуже велика кількість показників та умов преміювання.*
5. *Відповідність показників і умов преміювання завданням виробництва (діяльності) та їхня реальна залежність від трудових зусиль конкретного колективу чи окремого працівника*

6. *Чітке визначення рівня (вихідної величини) показників та умов, що дають підставу для нарахування й сплати винагороди*
7. *Економічне обґрунтування розмірів премії*
8. *Ретельне дотримання важливого положення про те, що однаковим додатковим зусиллям завжди відповідатиме однакова премія.*

Питання для обговорення

1. Якими показниками характеризується продуктивність праці?
2. Які існують методи визначення виробітку?
3. Як можна визначити розмір підвищення продуктивності праці?
4. Яке значення має підвищення продуктивності праці?
5. Які Ви знаєте шляхи підвищення продуктивності праці?
6. Що є мотивація? Які методи мотивації Ви знаєте?
7. Дайте визначення заробітної плати. Які функції вона виконує?
8. Дайте характеристику структури заробітної плати.
9. В чому полягає державне регулювання оплати праці? Назвіть сфери державного регулювання оплати праці.
10. Назвіть елементи тарифної системи та дайте їх характеристику.
11. Чим відрізняються відрядна і почасова форми оплати праці?
12. Які системи відрядної форми оплати праці існують та в чому вони полягають?
13. Які системи погодинної форми оплати праці існують та в чому вони полягають?
14. У чому полягає сутність безтарифних моделей оплати праці?
15. Які види надбавок та доплат застосовують то тарифної заробітної плати?

Змістовий модуль 3. Собівартість та ціна БМР. Система ціноутворення у будівництві

Тема 5. Собівартість та ціна БМР. Система ціноутворення у будівництві.

План

1. Собівартість та ціна БМР.

2. Системи визначення собівартості БМР. Однорівнева система ціноутворення.

3. Прямі і загальновиробничі витрати. Складові прямих витрат.

4. Розрахунок загальновиробничих та адміністративних витрат.

5. Ціна БМР.

6. Функції ціни. Види цін. Способи регулювання ціни.

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань про сутність та зміст собівартості будівельного виробництва, елементний склад витрат, кошторисну, планову та фактичну собівартість будівельної продукції; складові собівартості прямі, загальновиробничі та адміністративні витрати, визначення шляхів зниження собівартості будівельно-монтажних робіт.

Основні терміни: статті витрат, собівартість будівельного виробництва, кошторисна собівартість, планова та фактична собівартість, прямі, загальновиробничі та адміністративні витрати, трудомісткість прямих витрат, регулювання цін.

План:

1. Поняття собівартості будівельно-монтажних робіт, склад її витрат.
2. Кошторисна, планова та фактична собівартість будівельної продукції.
3. Формування собівартості будівельних робіт.
4. Шляхи зниження собівартості будівельно-монтажних робіт.

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

В процесі вивчення даної теми, необхідно усвідомити економічний зміст собівартості будівельно-монтажних робіт, як найважливіший фактор економічних показників роботи будівельної організації, який виражений у грошовій формі - витрати на виробництво будівельних робіт, випуск продукції і надання послуг. Собівартість відображає величину поточних витрат, має виробничий, некапітальний характер, забезпечує процес простого відтворення у будівельній організації та є економічною формою відшкодування спожитих факторів виробництва. Собівартість будівельно-монтажних робіт включає витрати на придбання матеріалів, палива, енергії, оплату праці найманих працівників, компенсацію зносу використовуваних основних фондів та інші

витрати. Всі витрати, в залежності від способів їх включення до собівартості робіт, підрозділяються на прямі і накладні (непрямі), які на даний момент називаються загальновиробничими і адміністративними.

При цьому рівень витрат будівельної продукції в деякій мірі визначається самою будівельною організацією. В основі вартості витрат виробництва лежать об'єктивні фактори- це потреба в матеріалах, механізмах, робочій силі та наявний рівень цін на ці ресурси, тому БМО може докласти зусиль для пошуку найдешевших матеріалів і конструкцій, а також шукати способи найдешевшого виконання технологічних операцій по будівництву. На собівартість будівельної продукції істотно впливає раціональне та ефективне використання цих ресурсів.

Тому зусилля будівельної організації повинні бути направлені на зниження витрат виробництва будівельної продукції, що можна досягти за рахунок: застосування продуктивної техніки; підвищення змінності режиму роботи будівельної організації; реорганізації управління будівельним виробництвом; економії матеріалів за рахунок раціонального постачання, зберігання і витрачання. вибір раціональних темпів у виконанні термінів будівництва; оптимізація номенклатури випуску будівельної продукції, типів робіт; визначення раціонального ступеня використання виробничих потужностей; політика оновлення будівельних машин; вибір ефективного портфеля замовлень.

Необхідним також є опанування поняттями кошторисна, планова та фактична собівартість будівельної продукції, яка у будівництві використовуються за відповідними показниками: кошторисної (визначеної в кошторисах), планової (розрахованої будівельною організацією з урахуванням конкретних умов) і фактичної (реально сформованої на будівельному майданчику) собівартості будівельно-монтажних робіт. Це надасть змогу отримання інформації про формування собівартості будівельних робіт з подальшим проведенням економічного аналізу для виявлення внутрішньовиробничих резервів, а також при визначенні фактичних фінансових результатів діяльності будівельних організацій та їх підрозділів.

Собівартість будівельно-монтажних робіт відображає рівень витрат на їх виробництво і комплексно характеризує ефективність використання ресурсів,

організаційно-технічний рівень будівельного процесу та продуктивність праці.

Собівартість БМР утворюється з двох складових

$$C_{\text{БМР}} = \Pi_{\text{в}} + 3V_{\text{в}} + A_{\text{в}} \quad (3)$$

де $\Pi_{\text{в}}$ - прямі витрати, $3V_{\text{в}}$ – загальновиборні витрати. $A_{\text{в}}$ -адміністративні витрати. Прямі витрати ($\Pi_{\text{в}}$) враховують у своєму складі заробітну платню робітників та монтажників ($3\Pi_{\text{рбм}}$), вартість експлуатації будівельних машин і механізмів ($E_{\text{м}}$), вартість матеріалів, виробів, конструкцій (M).

$$\Pi_{\text{в}} = 3\Pi_{\text{рбм}} + M + E_{\text{м}}$$

Витрати на заробітну платню робітників та монтажників та вартість матеріалів, виробів, конструкцій визначаються в локальних кошторисах шляхом множення визначеної за ресурсними елементними кошторисні нормами кількості трудових і матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виконання обсягів робіт, обчислених за робочими кресленнями, на відповідні поточні ціни цих ресурсів.

Витрати на експлуатацію машин $E_{\text{м}}$ складаються:

$$E_{\text{м}} = 3\Pi_{\text{о}} + V_{\text{п}} + V_{\text{мм}} + V_{\text{топр}} + V_{\text{змо}} + V_{\text{мг}} + V_{\text{пб}} + A$$

Де $3\Pi_{\text{о}}$ - зарплатня операторів машин, $V_{\text{п}}$ -витрати на паливо (енергоносії), $V_{\text{мм}}$ - витрати на мастильні матеріали, $V_{\text{топр}}$ – витрати на технічне обслуговування і поточний ремонт, $V_{\text{змо}}$ – витрати на змінну оснастку, $V_{\text{мг}}$ - витрати на мастило для гідросистеми, $V_{\text{пб}}$ - витрати на перебазування з об'єкту на об'єкт, A – амортизаційні відрахування. Загальновиборні ($3V$) витрати складаються з 3 блоків:

заробітна плата працівників апарату, старших виконавців робіт, виконавців робіт, майстрів, механіків будівельних дільниць; відрахування на ЕСВ; решта статей $3V$ витрат. Перша і третя частини залежать від трудомісткості прямих витрат.

До основних джерел зниження собівартості будівельно-монтажних робіт необхідно віднести:

1. Зменшення витрат уречевленої праці, що досягається за рахунок ефективного використання засобів та предметів праці.

2. Зменшення затрат живої праці, які можна скоротити за рахунок підвищення продуктивності праці та інтенсифікації використання технічних засобів.

3. Скорочення адміністративних витрат - досягається раціональною економією матеріальних ресурсів шляхом перерозподілу функцій управління.

Загалом зниження собівартості будівельно-монтажних робіт досягається скороченням витрат, які мають найбільшу питому вагу в її структурі, і зокрема підпадають під вплив таких факторів, як підвищення технічного рівня виробництва робіт, удосконалення організації виробництва і праці, зміни структури та обсягу будівельної продукції, галузевих та інших чинників.

Питання для обговорення:

1. В чому полягає економічна сутність собівартості будівельних робіт?
2. Складові собівартості БМР.
3. Складові витрат на експлуатацію машин і механізмів .
4. Яку роль відіграє кошторисна собівартість будівельних робіт?
5. Яку роль трудомісткість прямих витрат у собівартості БМР?
6. В чому полягає сутність фактичної собівартості будівельних робіт?

Змістовий модуль 4. Фінансові результати діяльності БМО.

Тема 6. Прибуток і рентабельність БМО.

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань щодо формування доходу будівельної організації за характером її діяльності, визначення економічної характеристики прибутку та його розподіл за фондами будівельної організації; сутність і методи визначення рентабельності виробництва та фактори його підвищення.

Основні терміни: дохід, виручка, фінансовий результат, рентабельність та його показники, касовий метод та метод нарахувань, фонд накопичення та фонд споживання, економічний та соціальний ефект.

План:

1. Формування доходу будівельної організації.
2. Економічна характеристика прибутку та його розподіл.

3. Показники рівня рентабельності у будівництві.
4. Ефективність будівельного виробництва та фактори його підвищення.

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

В процесі вивчення даної теми, необхідно з'ясувати природу формування економічного показника роботи будівельної організації, який відображає грошові її надходження (виручку, дохід), основними видами серед яких є: виручка від реалізації будівельної продукції, проведених будівельно-монтажних робіт та наданих послуг з будівництва чи монтажу конструкцій і споруд; отримані доходи від позареалізаційних операцій (дивіденди за акціями, паями, відсотки за позиками); виручка від реалізації товарно-матеріальних цінностей, основних засобів та нематеріальних активів.

Немаловажним в опануванні питань теми, є визнання доходу та його оцінка, від реалізації будівельно-монтажних робіт, яка визначається двома методами:

1. Методом поетапного виконання робіт, виходячи із ступеня їх завершеності, де проводять: вивчення об'єму виконаних будівельних робіт: сторони визначили об'єм виконаних робіт і встановили ступінь їх готовності та оцінили конкретну суму; визначення питомої ваги обсягу виконаних робіт на певну дату у загальному обсязі виконуваних робіт які повинні бути завершені.

2. Методом рівномірного нарахування доходу в залежності від часового лагу виконання будівельних робіт, коли їх виконання потребує проведення значної кількості дій (операцій) за визначений проміжок часу (1, 2 і т.д. черга задачі об'єктів).

Необхідно таж визначити сутність отримання доходу будівельної організації, який представляє собою новостворену вартість, величина якої через механізм ціноутворення може відхилятися від тих витрат, які були використані для її створення у виробничому процесі, тобто собівартості будівельної продукції. При цьому отриманий дохід - є основним джерелом покриття здійснених будівельною організацією витрат і формування прибутку, який відображає фінансовий її стан. Тому основним завданням будівельної організації є збільшення ринкової вартості будівельної продукції в цілях підвищення її

реалізаційної ціни у порівнянні з понесеними витратами, що в подальшому буде формувати прибуток.

В цілях поглиблення знань, рекомендується визначити економічну характеристику прибутку та його розподіл, що в умовах ринкових відносин є прагнення будівельної організації до отримання принаймні того обсягу прибутку, який дозволяв би їй не тільки міцно утримувати свої позиції на ринку, а й забезпечувати динамічний розвиток будівельного виробництва в умовах конкуренції. В даному випадку прибуток виступає показником ефективності роботи будівельної організації, джерелом її життєдіяльності. Зростання прибутку створює фінансову основу для забезпечення виробничої діяльності власними фінансовими ресурсами, здійснення розширеного відтворення і задоволення соціально-матеріальних потреб трудових колективів. За рахунок прибутку виконуються зобов'язання будівельної організації перед бюджетом, банками та іншими суб'єктами господарювання. В сучасних умовах зведеним (інтегруючим) показником, який характеризує фінансовий результат діяльності будівельної організації, є балансовий (валовий) прибуток або збиток.

Прибуток, який одержує будівельна організація, з однієї сторони є основним фінансовим джерелом розвитку її матеріально-технічної бази і соціального розвитку трудового колективу, з другого - важливим джерелом формування державного бюджету країни. На цьому й побудована система розподілу і використання прибутку. Саме прибуток стає основним чинником, який впливає на можливість забезпечення фінансування виробничої програми будівельної організації, пов'язаної з розширенням потужностей, підвищенням якості будівельної продукції, зміцненням конкурентної позиції, виходом на нові ринки нерухомості. Крім того, прибуток є джерелом соціальних відносин як в середині будівельної організації, так і за її межами.

Одним з основних результуючих показників будівельної організації є показник рентабельності який відображають рівень ефективності її діяльності і показує, чи є ця діяльність прибутковою. При цьому рентабельність головним чином залежить від собівартості будівельно-монтажних робіт або кошторисної їх вартості. Ефективність будівельного виробництва являє собою узагальнене

відображення кінцевих результатів використання ресурсів будівельної організації за певний проміжок часу. Може виступати у формі виконаного обсягу будівельних робіт, отриманого прибутку, і характеризуватися показниками використаної живої праці, витраченими матеріальними і фінансовими ресурсами, експлуатацією основних засобів та рівнем якості управлінського процесу.

Питання для обговорення:

1. Якими методами визначається дохід від операційної діяльності будівельної організації?
2. Що представляє собою дохід від фінансової діяльності будівельної організації?
3. Що представляє собою дохід від інвестиційної діяльності будівельної організації?
4. Які методи передбачають визначення доходу від реалізації будівельно-монтажних робіт?
5. Який показник визначає ефективність роботи будівельної організації?
6. Які фонди створюються результаті розподілу прибутку будівельної організації?
7. Який показник відображає рівень ефективної діяльності будівельної організації?
8. Що означає собою ефективність діяльності будівельного підприємства?

Тема 7. Фінансування і кредитування у будівництві.

План

1. Регулювання інвестиційних вкладень

2. Банківська система України і кредитування будівництва

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань щодо інвестиційних програм, державних потреб та їх фінансування, роботи з державним бюджетом, капітальних вкладень, завдань банківської системи, кредитів, випуск грошей, руху позикового капіталу, першорядні задачі НБУ, як працює і формується платіжний баланс, як забезпечується економічне

зростання, економічна рівновага, , що таке кредитно-грошова політика і її інструменти

Основні терміни: *інвестиційні програми, державні потреби, фінансування, державний бюджет, капітальні вкладення, банківська система, кредити, випуск (грошей, рух капіталу, першорядні задачі, платіжний баланс, економічне зростання, , банківська система, цілі НБУ, кредитно-грошова політика і її інструменти.*

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

Треба розібратись з формуванням в державної інвестиційної програми, переліку будівництв і об'єктів, фінансованих з державного бюджету на безповоротній і поворотній основі, що здійснюється в наступному порядку:

а) Мінекономіки України визначає державних замовників, попередньо об'єми державних централізованих капітальних вкладень ; б) державні замовники представляють в Мінекономіки України пропозиції по інвестиційних проектах, після чого відбувається їх фінансування.

Банківська система України і кредитування будівництва.

Треба розібрати з функціями і роллю – збором коштів та умовами їх розміщення - акумуляцію вільних грошових коштів і розміщує їх на умовах поворотності, платності і терміновості- банки надають кредити, здійснюють грошові розрахунки, посередництво у розрахунках, випуск грошей, цінних паперів і ін.. - форми кредиту: державний, банківський, споживацький, міжнародний. Функції- кредитно-фінансової системи - забезпечення стабільності темпів економічного зростання економіки; рівновага платіжного балансу країни; економічна рівновага.

Сукупність діючих у державі банків, їх ієрархія, взаємозв'язок і повноваження утворюють *банківську систему..*

Існують різні види банків: Національні (емісійні), інвестиційні, комерційні, спеціального призначення (іпотечні, ощадні, споживацького кредиту).

Треба добре усвідомити основні цілі діяльності НБУ

забезпечення стійкості нацвалюти; розвиток і зміцнення банківської системи ; функціонування системи розрахунків, та його *функції*, у взаємодії з Урядом розробляє і проводить єдину державну грошово-кредитну політику, направлену на захист і забезпечення стійкості нацвалюти; монопольно здійснює емісію готівки і організовує їх обіг; є кредитором останньої інстанції для кредитних організацій, організовує систему рефінансування; встановлює правила здійснення розрахунків в країні;

Національний банк здійснює ці функції за допомогою трьох основних інструментів кредитно-грошової політики: дисконтної політики (зміна облікової ставки); зміни норм обов'язкових резервів; операцій на відкритому ринку.

Комерційні банки розрізняються по: приналежності і способу формування статутного капіталу /с участю держави, кооперативні, сумісні, іноземні); галузевої орієнтації (агробанки, для кредитування і розрахунково-касового обслуговування торгівлі, житлово-комунального господарства, будівництва, транспорту і зв'язку, якої-небудь промислової діяльності); території діяльності (регіональні, республіканські); видам виконуваних операцій (універсальні, спеціалізовані).

. Найважливіші *функції комерційних банків*: акумуляція тимчасово вільних грошових коштів, заощаджень і накопичень; організація і здійснення розрахунків між підприємствами; облік векселів і операції з ними; операції з цінними паперами; зберігання фінансових і матеріальних цінностей; управління майном клієнтів за дорученням (трастові операції); кредитування підприємств, організацій і населення факторингом (придбання банком боргів підприємців у вигляді зобов'язань по оплаті поставлених товарів,

Інвестиційні банки займаються головним чином емісійно-засновницькими операціями. Вони організовують випуск і розміщення цінних паперів і їх обіг.

Іпотечні банки — спеціалізуються на видачі довгострокового кредиту (позик) під заставу нерухомості. *Активні операції* комерційних банків (з метою

прибуткового використання повернутих засобів) можна розділити на чотири групи: кредитні операції (або позики); — інвестиції в цінні папери; касові операції; посередницькі і довірчі операції.

Основними принципами банківського кредиту є **платність, терміновість, забезпеченість та поворотність**. **Платність** означає, що за користування кредитом треба сплачувати відсоток за користування. **Терміновість** означає, що кредит видається на точно визначений термін. — **Забезпеченість** означає, що кредит повинен бути забезпечений певною заставою. **Поворотність** означає, що кредит має бути повернений в певний термін.

— *Питання для обговорення*

1. Державні інвестиційні програми, їх фінансування з державного бюджету безповоротній і поворотній основі
2. Функції і роль банківської системи
3. Кредитно-фінансова система
4. Види банків
5. Основні цілі діяльності НБУ
6. Основні інструменти кредитно-грошової політики
7. Види комерційних банків.
8. Операції КБ з метою отримання прибутку.
9. Принципи кредитування

Змістовий модуль 5. Персонал у будівництві.

Тема 8. Персонал у будівництві.

План.

1. Персонал підприємства.
2. Склад та структура.
3. Визначення чисельності окремих категорій працівників.

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань щодо : персонал підприємства, промислово-виробничого, непромислового, 4 категорії працівників, керівники, спеціалісти, службовці, робітники,

основні, допоміжні, Розуміння, що таке є професія, спеціальність, рівень кваліфікації, як розраховується явочна, облікова та середньооблікова чисельність. як здійснюється оцінка персоналу, що таке зовнішня оцінка, та самооцінка,

Основні терміни: *Персонал підприємства, промислово-виробничий, непромисловий, 4 категорії, керівники спеціалістами службовці робітники, основні, допоміжні, професія, спеціальність, рівень кваліфікації, явочна, облікова та середньооблікова чисельність. оцінка персоналу, зовнішню оцінка, самооцінка,*

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

Необхідно з'ясувати, що таке персонал підприємства – це сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку та (або) мають досвід практичної роботи і стоять на обліку у відділі кадрів даного підприємства, . на промислових підприємствах усіх працівників підрозділяють на 2 групи:

- *промислово-виробничий персонал – працівники, зайняті у виробництві та його безпосередньому обслуговуванні.*
- *непромисловий персонал – працівники структур, які хоч і перебувають на балансі підприємства, але не зв'язані безпосередньо з процесами промислового виробництва: житлово-комунальне господарство, дитячі садки, санаторії тощо.*

Згідно з характером функцій, що виконуються, персонал підприємства поділяється здебільшого на 4 категорії: Керівники – це працівники, що виконують функції управління підприємством та його структурними підрозділами, спеціалістами вважаються працівники, що виконують спеціальні інженерно-технічні, економічні та інші роботи: інженери, економісти, бухгалтери, тощо, службовці – працівники, що здійснюють підготовку та оформлення документації, облік і контроль, робітники – це персонал, безпосередньо зайнятий у процесі створення матеріальних цінностей, та ін.

Всіх робітників можна поділити на: основних та допоміжних – треба зрозуміти відмінності між ними, а також, що таке професія та спеціальність та класифікація працівників.

За рівнем кваліфікації робітників поділяють на 3 групи:

висококваліфіковані, кваліфіковані, некваліфіковані – виконують допоміжні та обслуговуючі роботи (вантажники, гардеробники, прибиральники тощо), не потребують спеціальної підготовки. Плинність персоналу, стабільність, рівень дисципліни Розрізняють явочну, облікову та середньооблікову чисельність. Явочна чисельність включає всіх працівників, що з'явилися на роботу. Облікова чисельність включає всіх постійних, тимчасових і сезонних працівників, Середньооблікова чисельність працівників за певний період визначається як сума щомісячної облікової чисельності, поділена на кількість місяців у розрахунковому періоді. Оцінка персоналу Людський капітал це актив підприємства, який треба ефективно використовувати. Тому головними критеріями відбору та просування працівників слід вважати: високу професійну кваліфікацію та здатність до навчання досвід спілкування та готовність до співробітництва. Під оцінкою персоналу розуміють цілеспрямоване порівняння певних характеристик працівників з відповідними параметрами, вимогами, еталонами. Застосовують: зовнішню оцінку – оцінку діяльності працівника керівництвом фірми, трудовим колективом, споживачами продуктів праці; самооцінку, що здійснюється самим працівником

Питання для обговорення

1. Персонал підприємства, промислово-виробничий, непромисловий
2. Категорії працівників- керівники, спеціалісти, службовці, робітники
3. Рівень кваліфікації робітників
4. Плинність персоналу, стабільність, рівень дисципліни
5. Явочна, облікова та середньооблікова чисельність.
6. Оцінка персоналу
- 7.

Тема 9. Аналіз господарської діяльності БМО.

План

1. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства
2. Сутність, характеристика та основні показники оцінки ефективності виробництва
3. Основні резерви підвищення ефективності виробництва

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань щодо : фінансово-економічного стану підприємства, який характеризується ступенем його прибутковості та оборотності капіталу та фінансової стійкості . Важливо зрозуміти, що таке динаміка та структура джерел фінансування, здатність розраховуватися за борговими зобов'язаннями. Студент повинен уміти робити оцінку фінансових результатів діяльності БМО, яка потрібна як для його керівництва і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів, державних органів, і вміти користуватись загальнодоступними джерелами інформації. Оцінюючи фінансово-економічний стан, студент повинен розуміти сенс показників, які його характеризують - коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними обіговими коштами, коефіцієнт покриття або коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт маневреності, платоспроможність підприємства і т ін.

Важливими результатами роботи і поняттями є ефект та ефективність, Треба усвідомити її види- економічна соціальна, розуміти показники ефективності, соціальні наслідки, виробництва, локальний і народногосподарський ефект, що таке абсолютна ефективність, локальний і народногосподарський ефект, абсолютна ефективність, порівняльна ефективність, первинний (одноразовий) ефект і мультиплікаційний первинний (одноразовий) ефект, і мультиплікаційний, дифузійний ефект, яку роль і значення відграють критерії, система показників ефективності виробництва, в чому полягають основні резерви підвищення ефективності виробництва, яку роль відіграють технологія. технологічні нововведення, устаткування,

матеріали, енергія виробл. працівники організація і системи методи роботи. державна економічна й соціальна політика, інституціональні механізми. інфраструктура

Основні терміни: *Фінансово-економічний стан підприємства, прибутковість та оборотність капіталу, фінансова стійкість, динаміка та структура джерел фінансування, оцінка фінансових результатів, загальнодоступні джерела інформації, коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними обіговими коштами, коефіцієнт покриття, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт маневреності, платоспроможність підприємства. Ефект, ефективність, економічна соціальна, Показники ефективності, соціальні наслідки, виробництва локальний і народногосподарський ефект, абсолютна ефективність, локальний і народногосподарський ефект, абсолютна ефективність . порівняльна ефективність, первинний (одноразовий) ефект і мультиплікаційний первинний (одноразовий) ефект, і мультиплікаційний, дифузійний ефект, критерій система показників ефективності виробництва, основні резерви підвищення ефективності виробництва, технологія. технологічні нововведення устаткування, матеріали, енергія виробл. працівники організація і системи методи роботи. державна економічна й соціальна політика, інституціональні механізми. інфраструктура*

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

Студенту необхідно знати, що таке фінансово-економічний стан підприємства, який характеризується ступенем його прибутковості та оборотності капіталу, мати розуміння фінансової стійкості та динаміки структури джерел фінансування, здатності розраховуватися за борговими зобов'язаннями. Оцінка фінансових результатів дуже важлива і потрібна як для його керівництва і власників, так і для інвесторів, партнерів, кредиторів, державних органів. Необхідно вміти користуватись загальнодоступними джерелами інформації - фінансова звітність: баланс(форма №1), звіт про фінансові результати (форма №2) та звіт про рух грошових коштів (форма №3).

Треба добре усвідомити, які дані містяться в розділах балансу підприємства. Співвідношення між окремими групами активів і пасивів балансу мають важливе економічне значення та використовуються для оцінки й діагностики фінансового стану підприємства. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства на фіксовану дату здійснюється на підставі аналізу офіційних документів -- звітів про фінансові результати, рух грошових коштів, власний капітал і системи розрахункових показників. коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними обіговими коштами, коефіцієнт маневреності

Перевищення власних коштів над залученими свідчить про фінансову стійкість підприємства. Платоспроможність підприємства, тобто його здатність вчасно розраховуватися з боргами, визначається за допомогою коефіцієнтів ліквідності, коефіцієнт покриття або коефіцієнт поточної ліквідності

Треба розрізняти ефект та ефективність. Ефект – це корисний результат, ефективність – співвідношення ефекту і витрачених коштів. Економічну ефективність відображають через різні вартісні показники. Соціальні наслідки виробництва- позитивні, негативні (безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників). В чому різниця локального і народногосподарського ефекту. Абсолютна ефективність характеризує загальну або питому (у розрахунку на одиницю витрат чи ресурсів) ефективність діяльності підприємства за певний проміжок часу. Порівняльна ефективність відображає наслідки порівняння можливих варіантів господарювання і вибору ліпшого з них; первинний (одноразовий) ефект і мультиплікаційний (якщо повторюється та примножується). Дифузійний ефект реалізується тоді, коли певне господарсько-управлінське рішення, нововведення технічного, організаційного, економічного чи соціального характеру поширюється на інші галузі, Резонансний ефект має місце тоді, коли якесь нововведення в певній галузі активізує і стимулює розвиток інших явищ у виробничій сфері. Ефект «стартового вибуху» — це своєрідна «ланцюгова реакція» в перспективі. Критерій – це головна відмітна ознака й визначальний показник доцільності впровадження певного заходу.

Система показників ефективності виробництва Основні резерви підвищення ефективності виробництва Технологія. Технологічні нововведення Устаткування та його провідне місце у підвищенні ефективності .Матеріали та енергія Вироби. Працівники Організація і системи Методи роботи. Роль державної економічної та соціальної політика Інституціональні механізми. Інфраструктура

Питання для обговорення

1. Назвіть показники рентабельності діяльності підприємства.
2. Які показники характеризують ліквідність підприємства?
3. Що являє собою ефективність виробництва?
4. Назвіть види ефективності виробництва.
5. Чим відрізняється економічний ефект від соціального ?
6. Які групи включає система показників ефективності виробництва?
7. Назвіть основні шляхи підвищення ефективності виробництва?

Тема № 10. Оподаткування виробничої діяльності

План

1. *Загальні відомості про податки.*
2. *Функції податків*
3. *Класифікація податків*
4. *Податкова політика*
5. *Непрямі податки*
6. *Прямі податки*

Мета заняття: Закріплення та систематизація теоретичних знань щодо : загальних понять: податки, податкова система країни, структура податків, об'єкти оподаткування, база оподаткування, суб'єкти податкової системи, платники податків, державні податкові органи, носій податку, джерела сплати податків, одиниця оподаткування, податкова ставка номінальна, ставка ефективна, ставка податкова, пільга, податкова квота, подвійне оподаткування, податкова політика ,

лібералізація системи оподаткування, податкове право, податкове зобов'язання, податковий кредит, податкові канікули. Треба усвідомити основні функції ПСУ це фіскальна і регулююча, а також принципи оподаткування та класифікацію податків. Важливо зрозуміти правильні принципи податкової політики. Будь-які податки не можуть не мати пільг. Форми пільг. Також треба усвідомити типи бюджетно-податкової політики та що таке і для кого розроблена спрощена система оподаткування

Основні терміни: податки, податкова система країни, структура податків, об'єкти оподаткування, база оподаткування, суб'єкти податкової системи, платники податків, державні податкові органи, носій податку джерела сплати податків, одиниця оподаткування, податкова ставка номінальна, ставка ефективна, ставка податкова, пільга, податкова квота, подвійне оподаткування, податкова політика, лібералізація системи оподаткування, податкове право, податкове зобов'язання, податковий кредит, податкові канікули. Основні функції фіскальна і регулююча Принципи оподаткування. Класифікація податків Принципи податкової політики Форми пільг Типи бюджетно-податкової політики Спрощена система оподаткування

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

Загальні відомості про податки. Треба усвідомити загальні відомості про податки, по перше, що таке податки — це обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб до бюджету та їх функція у державі, що таке податкова система країни, структура податків об'єкти оподаткування, база оподаткування, суб'єкти податкової системи, платники податків, державні податкові органи, носій податку джерела сплати податків, одиниця оподаткування, податкова ставка номінальна, ставка ефективна, ставка податкова, пільга, податкова квота, подвійне оподаткування, податкова політика, лібералізація системи оподаткування, податкове право, податкове зобов'язання, — податковий кредит, податкові канікули Функції

податків Основні функції фіскальна і регулююча - забезпечення держави грошовими коштами для фінансування держави;

Оподаткування повинно бути одноразовим. податки мають бути обов'язковими.

Принципи оподаткування. Податкова система повинна забезпечити неминучість платежу; процедури розрахунку і сплати податків мають бути простими, зрозумілими і зручними. Слід прагнути до мінімізації витрат на стягування податків; податкова система повинна забезпечувати раціональний перерозподіл ВВП і бути ефективним інструментом державної економічної політики;

податки є фінансові регулятори; необхідно забезпечувати стабільність оподаткування;; не можна допускати індивідуального підходу до платників податків при встановленні податкових ставок і застосуванні податкових пільг.

Оподаткування має бути досить універсальним. Класифікація податків. Податки можна класифікувати за різними ознаками

По методу встановлення податки є *прямі і непрямі*. По обліку фінансового положення- особисті, реальні, За економічним змістом об'єкту оподаткування *майнові* та спеціальні .

Податки є джерело наповнення бюджетів, і інструмент регулювання тих соціально - економічних процесів; Податкова політика є системою урядових заходів по досягненню певних завдань, за допомогою податкової системи країни. Вона охоплює питання формування державних прибутків

Принципи податкової політики : соціальна справедливість; рівнонапруженість; економічна ефективність; стабільність; гнучкість. Типи бюджетно-податкової політики : дискреційно фіскальна; недискреційна, або політика "вмонтованих стабілізаторів". Дискреційна політика може бути стимулюючою і стримуючою. В практиці оподаткування використовуються наступні форми пільг: податковий кредит; неоподатковуваний мінімум прибутків; виключення з об'єктів оподаткування; звільнення окремих платників від сплати податку; зниження податкових ставок; прискорена амортизація основних засобів.

Спрощена система оподаткування для фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності якої — небудь організаційно — правової форми і форм власності, у яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 чол. і об'єм виручки від реалізації продукції (товарів, послуг) яких за рік не перевищує 1 млн. грн

Суб'єкт малого підприємництва, який сплачує єдиний податок, не є платником таких видів податків і зборів (обов'язкових платежів) : податку на додану вартість, податку на прибуток і т ін.

Питання для обговорення

1. Загальні відомості про податки.
2. Функції податків
3. Класифікація податків
4. Податкова політика
5. Непрямі податки
6. Прямі податки

Тема 11. Економічна ефективність інвестицій у будівництві.

План

1. Ефект та ефективність.
2. Поточні та капітальні витрати, норматив економічної ефективності та норма дисконту, приведені витрати. Термін окупності.
3. Дисконтування витрат.
4. Модифіковані приведені витрат та норма дисконту.

Мета заняття Закріплення та систематизація теоретичних знань щодо : загальних понять показників ефективності Розуміння питань, що таке економічні витрати та прибуток Система показників оцінки економічної ефективності, ефективності інвестицій: народногосподарської (економічної), бюджетної, фінансової (комерційної Прямі інвестиційні витрати Супутні інвестиційні витрати . Поєднані інвестиційні витрати Показники бюджетної

ефективності Показники фінансової (комерційної) ефективності Показники соціальної ефективності Показники екологічної ефективності

Основні поняття Показники ефективності. Економічні витрати.

Економічний прибуток. Система показників оцінки економічної ефективності, ефективності інвестицій: народногосподарської (економічної), бюджетної, фінансової (комерційної). Прямі інвестиційні витрати Супутні інвестиційні витрати . Поєднані інвестиційні витрати Показники бюджетної ефективності Показники фінансової (комерційної) ефективності Показники соціальної ефективності Показники екологічної ефективності

Методичні рекомендації з підготовки до практичного заняття:

Показники ефективності можуть бути визначені зіставленням результат і витрат: Треба зрозуміти, що входить у витрати та як визначається прибуток, що входить до системи показників оцінки економічної ефективності інвестицій Економічна ефективність інвестицій у будівництві оцінюється системою показників, ефективності інвестицій: народногосподарської (економічної), бюджетної, фінансової (комерційної).

Показники народногосподарської ефективності враховують витрати й результати, пов'язані з реалізацією інвестиційного проекту Розрахунок показників народногосподарської ефективності здійснюється згідно з урахуванням прямих, супутніх, спряжених та інших інвестиційних витрат.

Прямі інвестиційні витрати - це вкладення, необхідні безпосередньо для реалізації інвестиційного проекту Супутні інвестиційні витрати - вкладення в інші об'єкти, будівництво та реконструкція яких необхідні для нормального функціонування основного об'єкта. Поєднані інвестиційні витрати - інвестиції у суміжні галузі народного господарства, Показники бюджетної ефективності відображають вплив результатів здійснення інвестиційного проекту на доходи та витрати відповідного (державного регіонального або місцевого) бюджету.

Показники фінансової (комерційної) ефективності враховують фінансові наслідки реалізації інвестиційних проектів для їх безпосередніх учасників. Фінансова ефективність може визначатись як для проекту в цілому, так і для

окремих його учасників з урахуванням їхніх вкладень. Фінансова ефективність проекту визначається співвідношенням фінансових витрат і результатів, що забезпечують потрібну норму доходності. Показники соціальної ефективності враховують соціальні результати реалізації інвестиційного проекту. Показники екологічної ефективності враховують вплив інвестиційного проекту на навколишнє природне середовище.

Питання для обговорення

1. Ефект та ефективність.
2. Поточні та капітальні витрати, норматив економічної ефективності та норма дисконту, приведені витрати. Термін окупності.
3. Дисконтування витрат.
4. Модифіковані приведені витрати та норма дисконту.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття вимагають від студентів ґрунтовної підготовки. Починати підготовку до практичного заняття студенту має ознайомитися з планом практичного заняття, рекомендованою літературою. Спочатку треба ознайомитися з навчальними матеріалами за темою практичного заняття, які було викладено на лекційному занятті. Це допоможе створити загальне уявлення про зміст теми, яку винесено на практичне заняття. Після опрацювання лекційного матеріалу необхідно розглянути матеріали з заданої теми в рекомендованих навчальних та наукових літературних джерелах, тобто тільки після засвоєння лекційного матеріалу доцільно переходити до вивчення першоджерел.

Важливу роль при підготовці до практичного заняття відіграє підготовка безпосередньо до виступу з кожного питання. Студентам потрібно привчати себе до виступу не зачитуючи готові тексти, а перекладаючи вивчений матеріал своїми словами, при цьому допускається користування планом доповіді (виступу).

Готуючись до таких виступів студенту необхідно до кожного питання скласти окремий короткий план, помічаючи потрібні цифри, записуючи окремі цитати і визначення, конкретні факти. Таким чином, студенти навчатимуться самостійності під час доповіді та виступів в аудиторії.

Індивідуальні завдання, які студенти виконують самостійно, необхідно готувати у суворій відповідності до встановлених вимог та в зазначені терміни. Для виконання індивідуальних самостійних завдань студенти можуть користуватись як рекомендованою літературою, так і джерелами (друкованими та/ або розміщеними в мережі Інтернет), які студенти знаходять самостійно. При використанні статистичних даних необхідно користуватись матеріалами розміщеними на офіційному сайті державної служби статистики та інших офіційних сайтах державних органів влади.

Запропоновані питання для обговорення передбачають дискусію, до якої студенти повинні підготуватися заздалегідь, для того щоб не тільки висловлювати власні думки, а й аргументувати та відстоювати власні позиції. З цією метою студентам слід опрацювати представлені в літературних наукових джерелах точки зору та підходи різних авторів щодо дискусійних питань. На основі систематизації та узагальнення різних думок та підходів у студента має сформуватись власна точка зору на проблеми та питання, що обговорюються.

Перевірка рівня засвоєння набутих студентами знань з теми, що винесено на практичне заняття, може здійснюватись у вигляді усного опитування, письмового опитування, тестування, дискусії

5 .РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Степура В,С, Економіка будівництва: навч. посіб. / В.С. Степура, Н.В. Кужель, О.Г. Серова. – К. : НАУ, 2013. – 160 с
2. Окландер Т.О, Економіка будівельного підприємства : підручник / авт. кол.: Т.О. Окландер, І.А. Педько, О.Л. Камбур [та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 363 с.

3. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погірщук Б. В. Економіка підприємства: Навч. посіб. - К.: ЦУЛ, 2010. - 304 с.
4. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. - К.: ЦУЛ, 2009. - 728 с.
5. О. І., Воробйова Л. Д. Економіка підприємства: Навч. посіб. - К.: ЦУЛ, 2011. - 304 с.
6. Шегда А. В. та ін. Економіка підприємства: збірник тестів та задач. Навч. посіб. - К.: ЦУЛ, 2010. - 240 с.
7. Рогожин П.С., Гойко А.Ф. Економіка будівельних організацій. Видавничий дім "Скарби", 2001. - 448 с